

ઉકેલપત્ર : સત્સંગ પ્રવીણ - ૧

(સમય : સવારે ૯ થી ૧૨)

રવિવાર, ૩ માર્ચ, ૨૦૧૯

કુલ ગુણ : ૧૦૦

નોંધ :- (૧) આપેલ આવૃત્તિ પ્રમાણેના પુસ્તકના જવાબ જ માન્ય રાખવા. તે સિવાયની આવૃત્તિના જવાબ માન્ય ન રાખવા.

(૨) જમણી બાજુએ આપેલા અંકો જે તે પ્રશ્નના ગુણાંક દર્શાવે છે.

(૩) જમણી બાજુએ પ્રશ્નની બાજુમાં કૌંસમાં આપેલા અંકો જે તે પ્રશ્નના જવાબના પાઠ/પાના નંબર દર્શાવે છે.

અગત્યની સૂચના

પ્રશ્નપત્રમાં દરેક પેટા પ્રશ્નની જમણી બાજુ દર્શાવેલ ખાનામાં, લખેલા ગુણની પછીના ખાલી ખાનામાં (ગુણ : ૧) પરીક્ષાર્થીને આપેલ ગુણ લખવાના છે. જો પ્રશ્નનો જવાબ ખોટો હોય તો તે ખાનામાં '૦' (આંકડામાં શૂન્ય) લખવું. ખરાં (✓) કે ખોટાં (X) ની નિશાની દરેક પેટા પ્રશ્નની ડાબી બાજુની ખાલી જગ્યામાં જ - પ્રશ્ન શરૂ થાય તે પહેલાં જ કરવી.

વિશેષ નોંધ

આપ જ્યારે પેપર તપાસો ત્યારે જ્યારે લાંબા જવાબોમાં દા. ત. ટૂંકનોંધ, પાંચ મુદ્દાના વાક્યો, કારણો વગેરે પ્રશ્નોમાં આપ જ્યારે ફાળવેલા ગુણ કરતાં ઓછા ગુણ આપતાં હોવ ત્યારે પરીક્ષાર્થીએ કયો મુદ્દો નથી લખ્યો જેના તમે ગુણ કાપ્યા છે. તેની તમે ટૂંકમાં ડાબી બાજુ ઉપર નોંધ લખો. દા.ત. માર્ચ-૨૦૧૭માં પ્રવેશ-૧ માં 'જોબનપગીનું પરિવર્તન' ટૂંકનોંધ પૂછાઈ હતી. જેમાં જોબનપગી પ્રાર્થના કરતાં પોતાના દોષનું વર્ણન કરતાં કહે છે. 'પ્રભુ ! હું કુળહીન, કુટિલ, કુપાત્ર, બુદ્ધિહીન છું. મેં આપને ન ઓળખ્યા. દીનબંધુ ! દયા કરો. મારું મહાપાપ મટાડો.' આ મુદ્દો પરીક્ષાર્થીએ નથી લખ્યો તો બાજુમાં તમે લખી શકો કે 'પોતાના દોષ કહે છે.' આટલું જ લખવાનું છે અને તમે ગુણ ઓછા આપી શકો છો એટલે કે ફાળવેલ ગુણ કરતાં ઓછા ગુણ આપતાં પહેલાં બાજુમાં કયો મુદ્દો નથી તેની ટૂંકમાં નોંધ લખવી જરૂરી છે.

(વિભાગ - ૧ : શ્રી અક્ષરપુરુષોત્તમ ઉપાસના, પંદરમી આવૃત્તિ - ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૫)

પ્ર.૧ નીચે આપેલા પ્રસંગોમાંથી કોઈ પણ એક વર્ણવી સિદ્ધાંત લખો. (કુલ ગુણ : ૪)

નોંધ : પ્રસંગના ૩ ગુણ ને સિદ્ધાંતનો ૧ ગુણ

૧. સત્સંગિજીવન ગ્રંથની રચના (૪/૪૮) ગઢડામાં શ્રીજીમહારાજે 'સત્સંગિજીવન' ગ્રંથ લખાવ્યો ત્યારે તેમાં ઉપાસના સંબંધી ચર્ચા થઈ. નિત્યાનંદ સ્વામીએ, મહારાજને સર્વોપરી, સર્વ અવતારના અવતારી, સર્વ કારણના કારણ સમજવા અને લખવા આગ્રહપૂર્વક કહ્યું. બીજા પરમહંસોએ શ્રીજીમહારાજને શ્રીકૃષ્ણ જેવા લખવાનું પ્રતિપાદન કર્યું. શ્રીજીમહારાજે ચોવીસ અવતારો પોતાના સ્વરૂપમાં લીન કર્યા તે તથા બીજાં ઐશ્વર્યોની નિત્યાનંદ સ્વામીએ વાત કરી. પોતાની દલીલ મક્કમતાપૂર્વક રજૂ કરી, મહારાજને બીજા અવતારો જેવા કહીએ તો મહારાજનાં અદ્ભુત અને અલૌકિક ઐશ્વર્યો ખોટાં પડે તેમ પણ કહ્યું. શ્રીજીમહારાજે પોતે બીજા પરમહંસોની દલીલમાં સૂર પુરાવી કહ્યું કે "અમે શ્રીકૃષ્ણ જેવા જ છીએ. તેથી વધુ ન લખાય." આ ઉપરાંત આવો આગ્રહ સેવવા માટે નિત્યાનંદ સ્વામી સાથે ઘણી દલીલો કરી એટલું જ નહિ પણ નિત્યાનંદ સ્વામીને એકલા પાડીને તેમની સાથે સાત દિવસ સુધી મહારાજ બોલ્યા નહિ અને તેમનો બહિષ્કાર કર્યો. આ છતાં નિત્યાનંદ સ્વામી તેમની સમજણમાં અડગ રહ્યા. છેલ્લે શ્રીજીમહારાજે તેમની સમજણની પ્રશંસા કરી, તેમને પોતાની પ્રસન્નતાનો હાર આપ્યો અને કહ્યું : "ઉપાસક તો આવા જ હોય, કારણ કે અમે સર્વ ભેગા ભળી ગયા અને તેમનો તિરસ્કાર કર્યો છતાં તેમણે સાચી વાત મૂકી નહિ." આમ નિત્યાનંદ સ્વામીના પ્રસંગથી શ્રીજીમહારાજની સર્વોપરી નિષ્ઠાની વાત દઢ થાય છે. સિદ્ધાંત : સત્સંગિજીવન ગ્રંથની રચનાના પ્રસંગથી શ્રીજી મહારાજની સર્વોપરી નિષ્ઠાની વાત દઢ કરવી ને પોતાના ઈષ્ટદેવ તે નિષ્ઠા ફેરવાવે તો પણ ન ફરવું.
૨. પર્વતભાઈને ખેતી કરતાં કરતાં દિવ્ય દર્શન (૪/૪૬) મહારાજના અનન્ય ભક્ત, ગામ અગતરાઈના પર્વતભાઈને એક વખત ખેતી કરતાં મહારાજમાં વૃત્તિ જોડાઈ ગઈ અને શ્રીજીમહારાજની તેજોમય મૂર્તિનાં પ્રથમ દર્શન થયાં. અને તે પછી તે તેજમાં એક પછી એક ચોવીસ અવતારોએ દર્શન આપ્યાં અને પાછા શ્રીજીમહારાજની મૂર્તિમાં એ સર્વ અવતારો સમાઈ ગયા. આવાં દિવ્ય દર્શનથી પર્વતભાઈ ઘણા પ્રસન્ન થયા. આ ઉપરથી પ્રતીતિ થાય છે કે જે સમર્થ હોય, સર્વશ્રેષ્ઠ હોય તે જ બીજાને પોતામાં લીન કરી શકે. સિદ્ધાંત : જે સર્વોપરી હોય સમર્થ હોય અથવા સર્વશ્રેષ્ઠ હોય તેમાંથી જ બધા અવતારો પ્રગટે અને પાછા તેમનામાં જ લીન થાય આ પ્રસંગ પરથી એવો સિદ્ધાંત ફલિત થાય છે.
૩. વરતાલમાં ગુણાતીતાનંદ સ્વામીને ઠપકો (૬/૧૨૨-૧૨૩) સંવત ૧૯૨૩ ચૈત્રી પૂનમના સમૈયામાં ગુણાતીતાનંદ સ્વામી વરતાલ સમૈયે આવવાના હતા. ત્યારે પવિત્રાનંદ સ્વામીએ પ્રબંધ કર્યો હતો કે કોઈએ સ્વામીનું સ્વાગત કરવા ન જવું. પણ સ્વામી આવ્યાના સમાચાર મળતાં સભા ઊઠીને સામે ગઈ. વળી સભામાં પણ સ્વામીને પગે લાગવા આવવા લાગ્યા.

તેથી ધક્કામુક્કી થઈ. ને આગળથી જ સ્વામીને ઠપકો આપવાનું ગોપાળજી દાદાએ માથે રાખેલું. તેથી આ પ્રસંગે ગોપાળજી દાદા સ્વામીને ઠપકો આપતાં બોલ્યા, ‘પ્રેમલા થઈને ધક્કામુક્કી કરો છો. વળી સ્વામીને પણ ભગવાન થવું છે માટે કોઈને કાંઈ કહેતા નથી.’ આથી સ્વામી ઊંચા સાદે સભામાં બોલ્યા, ‘કોઈ અમને ભગવાન કહેશે નહિ. ભગવાન તો એક સર્વોપરી અને સર્વાવતારના કારણ એવા પૂર્ણ પુરુષોત્તમ શ્રી સહજાનંદ સ્વામી છે અને શાસ્ત્રમાં જેને મૂળ અક્ષર કહ્યા છે તે આજે આ સભામાં તમારી સામે વાતો કરે છે. માટે ઓળખી રાખજો.’ સિદ્ધાંત : પોતે મૂળ અક્ષર હતા તો વિરોધના વંટોળમાં પણ ડર્યા વગર નિઃડકપણે પોતાના અક્ષર-સ્વરૂપની સ્પષ્ટતા કરી.

પ્ર.૨ નીચે આપેલામાંથી કોઈ પણ બે વિષયના સંદર્ભમાં શાસ્ત્રનાં ત્રણ પ્રમાણો આપો. (કુલ ગુણ : ૬)

નોંધ :- દરેક પ્રમાણ દીઠ ૧ ગુણ. સંદર્ભ શાસ્ત્રનું નામ અને ક્રમાંક લખવો ફરજિયાત છે. પ્રમાણમાં ક્યારેક સંસ્કૃત શ્લોક અને ભાષાંતર હોય છે. પરીક્ષાર્થીએ કોઈ પણ એક લખ્યું હોય તો પણ સાચું આપવું.

૧. મૂર્તિમાન થકા વ્યાપક કેવી રીતે ? (૩/૧૫-૧૬)

પ્રમાણ : ૧ બ્રહ્મ તો એકદેશી છે પણ સર્વદેશી નથી અને ભગવાનને ગ્રંથમાં વ્યાપક કહ્યા છે તે તો મૂર્તિમાન છે તે જ પોતાની સામર્થ્યએ કરીને એક ઠેકાણે રહ્યા થકા સર્વને દર્શન આપે છે. એમ વ્યાપક કહ્યા છે પણ આકાશની પેઠે અરૂપ થકા વ્યાપક નથી ભગવાન તો સદા મૂર્તિમાન જ છે તે મૂર્તિમાન ભગવાન અક્ષરધામમાં રહ્યા થકા જ અનંત કોટિ બ્રહ્માંડમાં ભાસે છે. (વચ.વર ૧૩) **પ્રમાણ : ૨** “ભગવાન તો ઈન્દ્રિયો, દેવતા, અંતઃકરણ અને જીવ એ સર્વેના આશ્રયપણે રહ્યા છે તે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને ઉદ્ભવ ભેળે ગોપીઓને કહેરાવ્યું છે જે હું આ મથુરામાં રહ્યો છું તે તો જેમ મહાભૂત વિશેષપણે કરીને બ્રહ્માંડને વિષે રહ્યા છે, તેમ રહ્યો છું. અને જેમ એ ભૂત જીવોના દેહોમાં સામાન્ય પણે રહ્યા છે તેમ હું તમારે પાસે રહ્યો છું અને જે દેખાતો નથી તે તો તમારા ચિત્તની વૃત્તિનો મારે વિષે નિરોધ થાય તેને અર્થ નથી દેખાતો; પણ રહ્યો તો મૂર્તિમાન છું.” (વચ.લો-૧૫) **પ્રમાણ : ૩** “મૂર્તિમાન હોય તે પણ વ્યાપક હોય. જેમ અગ્નિદેવ છે તે પોતાના લોકને વિશે મૂર્તિમાન છે ને પોતાની શક્તિએ કરીને કાષ્ઠને વિષે રહ્યો છે, તેમ ભગવાન પણ પોતાના અક્ષરધામને વિષે મૂર્તિમાન થકા પોતાની અંતર્યામી શક્તિએ કરીને જીવોને વિષે વ્યાપીને રહ્યા છે ને મૂર્તિમાનની પેઠે ક્રિયાને કરે છે; માટે એને પણ મૂર્તિમાન જાણવા.” (વચ.કા. ૪)

પ્રમાણ : ૪ “અંતર્યામીપણે કરીને જીવ, ઈશ્વરને વિષે વ્યાપક એવું જે પુરુષોત્તમ ભગવાનનું બ્રહ્મરૂપ તેજ તે નિરાકાર છે, તો પણ જીવ, ઈશ્વર સર્વેને તેમનાં કર્મને અનુસારે યથાયોગ્યપણે કર્મના ફળને દેવાને વિષે નિયંતાપણું છે ને સાકારની પેઠે નિયંતારૂપ ક્રિયાને કરે છે માટે તે તેજને પણ સાકાર જેવું જાણવું.” (વચ.ગ્ર.પ્ર -૪૫)

૨. કલ્યાણનું પરમ સાધન : ભગવાનને સર્વ-કર્તાહર્તા સમજવા. (૨/૬-૭)

પ્રમાણ-૧ : “કલ્યાણને અર્થે તો ભગવાનને સર્વ કર્તાહર્તા જાણવા એ જ છે.” (વચ. ગ. મ. ૨૧)

પ્રમાણ : ૨ “જીવનું કલ્યાણ તો આટલી જ વાતમાં છે જે, પ્રકટ પ્રમાણ એવા જે શ્રીકૃષ્ણ નારાયણ તેનું જ કર્યું સર્વ થાય છે. પણ કાળ, કર્મ ને માયાદિક કોઈનું કર્યું કાંઈ થતું નથી. એવી રીતે ભગવાનને વિષે જ એક કર્તાપણું સમજવું એ જ કલ્યાણનું પરમ કારણ છે. અને જે જીવ ભગવાનને સર્વકર્તાહર્તા નથી જાણતો તો તેથી બીજો કોઈ પાપી નથી ને ગૌહત્યા, બ્રહ્મહત્યા, ગુરુસ્ત્રીનો સંગ તથા બ્રહ્મવેત્તા સદ્ગુરુનો દ્રોહ તે થકી પણ એને વધુ પાપી જાણવો, કાં જે, ભગવાન વિના બીજાં જે કાળ-કર્માદિક તેને એ કર્તા જાણે છે. માટે એવો જે નાસ્તિક ચંડાળ હોય તેની તો છાયામાં પણ ઊભું રહેવું નહિ.” (વચ. કા. ૧૦)

પ્રમાણ : ૩ “ભગવાન સર્વના કર્તાહર્તા છે. તેનો ત્યાગ કરીને કેવળ કાળ, કર્મ, સ્વભાવ અને માયા તેને જગતના કર્તાહર્તા કહે છે માટે એ ભગવાનનો અતિ દ્રોહ છે.” (વચ. વર. ૨)

પ્રમાણ : ૪ “ભગવાનને કાળ જેવા ન જાણે, કર્મ જેવા ન જાણે, સ્વભાવ જેવા ન જાણે, માયા જેવા ન જાણે, પુરુષ જેવા ન જાણે, અને સર્વ થકી ભગવાનને જુદા જાણે અને એ સર્વના નિયંતા જાણે, અને સર્વના કર્તા જાણે અને સર્વના કર્તા થકા પણ નિર્લેપ છે એમ ભગવાનને જાણે.” (વચ. ગ. પ્ર. ૬૨)

પ્રમાણ : ૫ “જો માર માર કરતો કોઈ આવતો હોય તો એમ સમજવું જે, મારા સ્વામીનું જ કર્યું સર્વ થાય છે પણ તે વિના કોઈનું હલાવ્યું પાંદડું પણ હલતું નથી.” (સ્વા. વા. ૧/૮૮)

૩. સદ્ગુરુ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી મૂળ અક્ષર શાથી ? : શાસ્ત્રોના પ્રમાણો (૬/૧૧૪-૧૧૫)

પ્રમાણ : ૧ મૂળજીર્ણને દીક્ષાં દદાનસ્ય પ્રજાયતે। ભૂયાન્મેડત્ર સમાનન્દો યતો ધામાક્ષરં સ મે॥

મુક્તૈરનનૈઃ સાકં મે યત્રાઢ્યખ્ણતયોષ્યતે। ઋર્ધ્વાધોભાગરહિતં તન્મૂલં ધામ ચાક્ષરમ્॥

‘આજે ભાદરામાં પ્રગટ થયેલા મૂળજી શર્માને દીક્ષા આપતાં અમને અત્યંત આનંદ થાય છે, કારણ કે તેઓ અધો-ઊર્ધ્વ

અને પ્રમાણે રહિત તથા જેમાં હું મારા અનંત મુક્તો સાથે અખંડ રહું છું તે અમારું મૂર્તિમાન અક્ષરબ્રહ્મ ધામ છે.’
(શ્રીહરિલીલાકલ્પતરુ : ૭-૧૭-૪૮, ૫૦)

પ્રમાણ : ૨ ‘વંદુ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી, જેહી પર રીઝે અંતર્યામી; ભગવદ્વાર્તા સતત કરહી, ધ્યાન ધર્મનંદનકો ધરહી, ઉત્તમકુલમાં ધરી અવતાર, શ્રીહરિ કાજ તજ્યો સંસાર; રખે ધર્મ પુનિ ધર્મ રખાવે, આદિ હી અક્ષર આપ કહાવે.’

(પુરુષોત્તમ ચરિત્ર)

પ્રમાણ : ૩ ‘અક્ષરમૂર્તિ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી, તેણે આપ્યાં વર્તમાન પોતે પાળીને પછી પળાવ્યાં, જનને દઈ ઘણું જ્ઞાન આવોજી અવતારી, આનંદકારી, પ્રીતમ જીવનપ્રાણ.’

(આચાર્ય શ્રી વિહારીલાલજી મહારાજ - કીર્તનકૌસ્તુભમાળા)

પ્રમાણ : ૪ ‘ધામ ધામી જ સાથે પધાર્યા, સ્વામી ને મહારાજ, એકાંતિક ધર્મ સ્થાપવા બની, અલૌકિક જોડી આજ રે, આવો હે અવિનાશી, સુખના રાશી, અક્ષરના આધાર, દયાળુ તમે દયા કરી લાવ્યા, મૂળ અક્ષરને સાથ; ગુણાતીતાનંદ નામ છે જેનું, પાડ્યું છે પોતે હો નાથ રે, આવો હે અવિનાશી, સુખના રાશી, અક્ષરના આધાર.’ (બ્રહ્મચારી કૃષ્ણાનંદજી)

પ્ર.૩ પ્રમાણ, સિદ્ધાંત કે કડી પરથી વિષયનું શીર્ષક આપો. (કુલ ગુણ : ૫)

૧. કેટલાક વેદાંતના ગ્રંથ વંચાવ્યા ને સાંભળ્યા તો પણ પ્રતીતિ ટળી નહિ. (૩/૮)

જ. સાકાર સ્વરૂપમાં રુચિ

૨. એક તો નિરાકાર એકરસ ચૈતન્ય છે તેને ચિદાકાશ કરીએ, બ્રહ્મમહોલ કહીએ. (૬/૧૦૩)

જ. અક્ષરબ્રહ્મનાં સ્વરૂપો

૩. મેરા યહ અવતાર હૈ સો તો જીવોકું બ્રહ્મરૂપ કરકે આત્યંતિક મુક્તિ દેનેકે વાસ્તે અક્ષરાતીત પુરુષોત્તમ જો હમ વહ મનુષ્ય જૈસા બન્યા હૂં. (૪/૩૨-૩૩)

જ. શ્રીજીમહારાજનું સર્વોપરીપણું : શ્રીમુખનાં વચનોના આધારે

૪. મોક્ષના દાતા તો ભગવાન ને સાધુ એ બે જ છે. (૫/૭૦, ૭૨)

જ. મોક્ષ માટે પ્રગટ ભગવાન કે પ્રગટ સંત

૫. પણ આ ફૂલ સુધી તો કોઈ પૂગતા જ નથી. (૪/૫૨-૫૩)

જ. સદ્. ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ પ્રસંગોપાત સમજાવેલું મહારાજનું સર્વોપરીપણું

પ્ર.૪ આપેલા વિકલ્પોમાંથી ફક્ત સાચા વિકલ્પોની આગળ આપેલા ચોરસ ખાનામાં ખરાની (✓) નિશાની કરો.

(કુલ ગુણ : ૪)

❏ નોંધ : એક કે એકથી વધારે વિકલ્પ સાચા હોઈ શકે. તમામ સાચા વિકલ્પ આગળ ખરાની નિશાની કરી હશે તો જ પૂર્ણ ગુણ મળશે, અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

(૧) ૨, ૩ (૬/૧૧૨)

(૨) ૧, ૨ (૬/૧૩૦)

પ્ર.૫ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ બે વિષયનું વિવરણ લખો. (બારેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ : ૮)

❏ નોંધ : (૧) વચનામૃત, સ્વામીની વાતો કે અન્ય શાસ્ત્રને સંદર્ભરૂપે ન દર્શાવ્યા હોય પણ વિવરણ લખ્યું હોય તો સંપૂર્ણ સાચું આપવું. (૨) ગુણના પ્રમાણમાં સંદર્ભો અને પ્રસંગો હોય તો ચાલે, બધા જ પ્રસંગ લખવા એવું જરૂરી નથી.

૧. **અક્ષરબ્રહ્મ** : સાકાર, મૂર્તિમાન, સદા દિવ્યવિગ્રહ સેવકરૂપે (૬/૧૦૫-૧૦૬) અક્ષરબ્રહ્મ અક્ષરધામમાં મનુષ્યાકૃતિ, દિવ્યવિગ્રહ સદાય પુરુષોત્તમ નારાયણની સેવામાં તત્પર છે અને એ મૂર્તિમાન અક્ષરબ્રહ્મ સર્વોત્કૃષ્ટ ભક્તિ અને પરમ સેવાનું મૂર્તિમાન આદર્શ સ્વરૂપ છે. વચ. ગ.પ્ર. ૨૧માં ‘એ અક્ષર બીજે રૂપે કરીને પુરુષોત્તમ નારાયણની સેવામાં રહે છે.’ એવા શ્રીજીમહારાજના પ્રાસાદિક શબ્દો તે ઉપર હરિવાક્યસુધાસિંધુમાં કહ્યું છે. ‘મૂર્ત તત્રાસ્તિ કૃષ્ણસ્ય સેવાયાં દિવ્યવિગ્રહમ્’ અર્થ : ત્યાં અક્ષરધામમાં પુરુષોત્તમની સેવામાં (અક્ષરબ્રહ્મ) દિવ્ય વિગ્રહ મૂર્તિમાન સ્વરૂપે છે. (હ.વા.સુ.સિં.તરંગ ૨૧/૨૨) હ.વા.સુ.સિં. ઉપરની સેતુમાલાનાં વિશેષ પ્રમાણો મુજબ (૧) “મૂર્ત (સાકાર) અક્ષરબ્રહ્મ દિવ્યવિગ્રહ છે, અને શ્રીહરિના રૂપને અનુરૂપ એવા કરચરણાદિ સર્વ અવયવોથી યુક્ત હોવાથી અતિશય સુંદર પુરુષાકાર મૂર્તિમાન છે. અને પોતાથી પણ અત્યાધિક નિરતિશય શરીરની શોભાવાળા એવા પોતાના ઈષ્ટદેવ શ્રીહરિકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ નારાયણની નિત્ય સેવામાં દાસની જેમ વર્તે છે.” (૨) “શ્રીહરિ પોતાના અક્ષરધામમાં

અક્ષરબ્રહ્મના ભાવને (સાધર્મ્યને) પામેલા અનંત કોટિ મુક્તો તથા મૂર્તિમાન અક્ષરબ્રહ્મ વડે પોતાની (શ્રીહરિની) ઈચ્છાનુસાર સેવા કરાઈ રહ્યા છે.” (૩) તે અક્ષર, પુરુષોત્તમ નારાયણના મુખ્ય પરિચારક, (મુખ્ય સેવક આદર્શ સેવક, અનાદિના સર્વોત્કૃષ્ટ સેવક) હોવાથી અને દિવ્ય, અતિ મનોહર એવાં હાથ પગ, મુખ વગેરે અવયવોથી સંપન્ન હોવાથી પુરુષાકાર સાકાર છે. અક્ષરધામમાં સમગ્ર મુક્તોમાં અક્ષર એ પુરુષોત્તમના મુખ્ય પરિચારક - સેવક છે એવું અહીં સ્પષ્ટ થાય છે.

૨. દિવ્યભાવ સમજવો આવશ્યક છે. (૩/૨૦-૨૩) ભગવાન તો ધામમાં ને અહીં પણ સંપૂર્ણપણે દિવ્યમૂર્તિ છે જ છતાં ભક્તોને સજાતીય થવા પોતાનામાં મનુષ્યભાવ ગ્રહણ કરે છે. તેમાં સમ્યગ્ દિવ્યભાવ રાખવો તે સાચા ભક્તનો ધર્મ છે. આ દિવ્યભાવની સમજણ માયાની નિવૃત્તિ કે આત્યંતિક મુક્તિ માટે આવશ્યક છે. (૧) ક્ષર અક્ષરથી પર એવા જે પુરુષોત્તમ ભગવાન છે, તે જ્યારે જીવના કલ્યાણને અર્થે બ્રહ્માંડને વિષે મનુષ્ય જેવી મૂર્તિ કરીને વિચરે છે ત્યારે સર્વે મનુષ્યના જેવાં જ ચરિત્ર કરે છે અને જેમ મનુષ્યને વિષે હારવું, જીતવું, ભય, શોક, કામ, ક્રોધ, લોભ, મદ મોહ, મત્સર, આશા, તૃષ્ણા ઈર્ષ્યા ઇત્યાદિક માયિક સ્વભાવ હોય તેવા જ સ્વભાવ ભગવાન પણ પોતામાં દેખાડે છે, તે સર્વે જીવના કલ્યાણને અર્થે છે. પછી જે ભક્ત હોય તે તો એ ચરિત્રને ગાઈને પરમપદ ને પામે છે. ભગવાન મનુષ્ય જેવી મૂર્તિ ધારીને જેવાં જેવાં ચરિત્ર કરે છે તે સર્વે ગાન કરવા યોગ્ય છે; પણ એમ ન સમજવું જે, ભગવાન થઈને એમ શું કરતા હશે ? અને ભગવાનના ચરિત્ર તો સર્વ કલ્યાણકારી જ સમજવાં એ જ ભક્તનો ધર્મ છે અને એવું સમજે તે જ ભગવાનનો પૂરો ભક્ત કહેવાય છે. (વચ. ગ.પ્ર.૭૨) (૨) ભગવાને ગીતામાં કહ્યું છે જે, જન્મ કર્મ ચ મે દિવ્યમેવં યો વેતિ તત્ત્વતઃ ત્યક્ત્વા દેહં પુનર્જન્મ નૈતિ મામેતિ સોઽર્જુન । એ શ્લોકનો એમ અર્થ છે જે, ‘હે અર્જુન ! મારાં જન્મ ને કર્મ તે દિવ્ય છે. તેને જે દિવ્ય જાણે તે દેહને મૂકીને ફરી જન્મને નથી પામતો, મને જ પામે છે.’ માટે જે ભગવાન દિવ્ય ચરિત્ર કરે તે તો ભક્ત ને અભક્ત બેયને દિવ્ય જણાય, પણ જ્યારે ભગવાન મનુષ્યના જેવાં પ્રાકૃત ચરિત્ર કરે તો પણ તેને વિષે જેને દિવ્યપણું જ જણાય, પણ કોઈ રીતે ભગવાનનાં તે ચરિત્રમાં અભાવ આવે નહિ એવી જેની બુદ્ધિ હોય તેને પરમેશ્વરની ભક્તિ કહેવાય અને એવી ભક્તિ કરે તે જ ભક્ત કહેવાય. અને એ શ્લોકમાં કહ્યું જે ફળ તે આવા ભક્તને જ થાય છે.... માટે જે જે ભગવાન ચરિત્ર કરે તે સર્વેને ગોપીઓની પેઠે દિવ્ય જાણે, પણ કોઈ રીતે પ્રાકૃત જાણીને અભાવ તો આવે જ નહિ. એવી જે ભક્તિ તે તો મહાદુર્લભ છે.... અને એવી ભક્તિ છે તે જ પરમપદ છે. માટે આવી રીતની ભક્તિ તે જ્ઞાન, વૈરાગ્ય થકી અધિક છે. અને જેના હૃદયને વિષે આવી રીતની ભક્તિ હોય તેને ભગવાનને વિષે પ્રીતિમાં શું બાકી છે ? કાંઈ બાકી નથી.” (વચ.ગ.મ. ૧૦) (૩) વળી, પરમેશ્વર ગમે તેવાં ચરિત્ર કરે તો પણ તેને કોઈ રીતે ભગવાનને વિષે દોષ ભાસતો જ નથી, એવો જેને મહિમાએ સહિત ભગવાનનો નિશ્ચય હોય તે નિર્ભય થઈ ચૂક્યો. (વચ. વર. ૧૨) (૪) તપ, ત્યાગ, વૈરાગ્ય, વ્રત, ધ્યાન, અષ્ટાંગ યોગાદિક અનંત સાધનોથી જે સ્વભાવ, દોષ વાસના ન ટળે, તે ટાળવાનો સહેલો ઉપાય બતાવતાં શ્રીજમહારાજ કહે છે : પોતામાં ગમે તેવા ભૂંડા સ્વભાવ હોય ને જો ભગવાનને અતિશય નિર્દોષ સમજે તો પોતે પણ અતિશય નિર્દોષ થઈ જાય છે. (વચ. ગ.પ્ર.૨૪) (૫) ભગવાનના સ્વરૂપને વિષે કોઈ પ્રકારે માયિકભાવ નથી, અને એ ભગવાન તો માયા ને માયાનું કાર્ય જે ત્રણ ગુણ તે થકી પર છે, એવો જેને ભગવાનનો દૃઢ નિશ્ચય થયો તે ભગવાનની માયાને તરી ચૂક્યો છે અને પોતામાં તો માયાના ગુણનું કાર્ય જે ભૂત, ઇન્દ્રિયો, અંતઃકરણ ને દેવતા તે પોતપોતાની ક્રિયાને વિષે પ્રવર્તે છે તો પણ એ માયાને તર્યો કહેવાય. (વચ. વર. ૫) (૬) એ (ભગવાન) તો સમર્થ છે. તે જેમ કરતા હશે તે ઠીક કરતા હશે. એવી રીતે ભગવાનને નિર્દોષ સમજે તો માયાને તર્યા કહેવાય. (વચ. લો.૪) (૭) ભગવાનનું સ્વરૂપ અક્ષરધામને વિષે જેવું (દિવ્ય) રહ્યું છે તેવું જ (દિવ્ય) પૃથ્વીને વિષે જે ભગવાનનું મનુષ્ય સ્વરૂપ રહ્યું છે તેને સમજે છે પણ તે સ્વરૂપને વિષે ને આ સ્વરૂપને વિષે લેશમાત્ર ફેર સમજતા નથી અને આવી રીતે જેણે ભગવાનને જાણ્યા તેણે તત્ત્વે કરીને ભગવાનને જાણ્યા કહેવાય અને તેને માયાની નિવૃત્તિ થઈ કહેવાય અને એમ જે જાણે તેને જ્ઞાની ભક્ત કહીએ ને તેને એકાંતિક ભક્ત કહીએ. અને આવી રીતે જેને પ્રત્યક્ષ ભગવાનના સ્વરૂપની દૃઢ ઉપાસના હોયને તેને ભગવાનના સ્વરૂપમાં કોઈ દિવસ માયિકપણાનો સંશય ન થતો હોય ને તેને કદાચિત્ કુસંગ નો યોગે કરીને અથવા પ્રારબ્ધકર્મને યોગે કરીને કાંઈ અવળું વર્તાઈ જાય તો પણ તેનું કલ્યાણ થાય. (વચ. પં ૭) (૮) ગુણાતીતાનંદ સ્વામી કહે છે : દિવ્યભાવ અને મનુષ્યભાવ એક થઈ જાય ત્યારે (ભગવાન) ભજવાનું સુખ આવે. (સ્વા.વા. ૫/૧૦૦) (૯) ભગવાનને નિર્દોષ સમજ્યાથી નિર્દોષ થઈ રહ્યો છે. (સ્વા. વા. ૫/૧૨૪) (૧૦) ભગવાનની જેમ જ ગુણાતીત સંતને પણ સદા દિવ્ય અને નિર્દોષ સમજવાની મહત્તા દર્શાવતાં ગુણાતીતાનંદ સ્વામી કહે છે ભગવાનનું સ્વરૂપ નિર્દોષ સમજવું ને મોટા એકાંતિક સાધુને પણ એમ સમજવા તે બરોબર કોઈ સાધન નથી. (સ્વા. વા. ૨/૧૭૦) (૧૧) અતિશય જે મોટા પુરુષ હોય (ગુણાતીત સંત) તેને જે અતિશય નિષ્કામી જાણે તો પોતે કૂતરા જેવો કામી હોય તે નિષ્કામી થાય.... અને જો મોટા

પુરુષને અતિશય નિષ્કામી, નિર્લોભી, નિઃસ્વાદી, નિર્માની, નિઃસ્નેહી સમજે તો પોતે પણ એ સર્વ વિકારથી રહિત થઈ જાય અને પાકો હરિભક્ત થાય. (વચ.ગ.પ્ર.૫૮) (૧૨) મોટાપુરુષને વિષે જે નિર્દોષબુદ્ધિ રાખે છે તે પોતે સર્વ દોષ થકી રહિત થાય છે. (વચ.ગ.પ્ર.-૭૩) માટે ભગવાન અને સંતને દિવ્ય સમજવા અનિવાર્ય છે.

૩. સર્વોપરીપણની નિષ્ઠા આવશ્યક (૪/૨૮-૨૯) શ્રીજીમહારાજના સ્વરૂપનો દૃઢ નિશ્ચય કરવાથી જીવને જન્મ-મરણનો ભય ટળી જાય છે. તેમને વિષે દૃઢ નિષ્ઠા થવાથી જ આત્મા-અનાત્માનો વિવેક દૃઢ થાય છે. શ્રીજીમહારાજ કહે છે કે ‘જેટલી પોતાના ઈષ્ટદેવ જે પરમેશ્વર તેને વિષે નિષ્ઠા હોય તેટલો જ આત્મા-અનાત્માનો વિવેક થાય છે. (વચ.ગ.પ્ર.૫૬) જ્યારે એ વાર્તા સમજ્યામાં આવશે ત્યારે પંચવિષય કે કામ, ક્રોધાદિક સ્વભાવ તે જીત્યામાં પ્રયાસ થશે નહિ, સહજે જિતાઈ જશે... પણ ભગવાનના સ્વરૂપમાં જો કોઈ રીતની સમજ્યામાં કસર રહી તો કોઈ રીતે વાંધો ભાંગશે નહિ. (વચ. ગ.મ.૧૩) માટે એ સ્વરૂપના નિશ્ચયની દૃઢતા આત્મારૂપ થવામાં, દોષ ટાળવામાં ઉપકારક છે. સાધક માટે આધ્યાત્મિક સાધનામાં ઉન્નતિ માટે આ પાયાની ભૂમિકા છે, જે અવગણી શકાય જ નહિ. મહારાજને પુરુષોત્તમ જાણ્યા વિના અક્ષરધામમાં જવાય નહિ. (સ્વા.વા. ૩/૧૨) જ્ઞાનમાર્ગ તો એવો સમજવો, જે કોઈ રીતે ભગવાનના સ્વરૂપનો દ્રોહ થાય નહિ... માટે જે સમજી હોય તેને ભગવાનના વચનમાં તો જેટલું પોતાની સામર્થ્ય પ્રમાણે રહેવાય તેટલું અવશ્ય રહેવું, પણ ભગવાનની મૂર્તિનું બળ અતિશય રાખવું જે સર્વોપરી ને સદા દિવ્ય સાકારમૂર્તિ અને સર્વ અવતારનું અવતારી એવું જે ભગવાનનું સ્વરૂપ છે તે જ મને પ્રાપ્ત થયું છે. અને જે એમ જાણતો હોય ને તેથી જો કદાચિત સત્સંગથી બાહેર નીસરી જવાણું તોય પણ તેને ભગવાનની મૂર્તિમાંથી હેત ટળતું નથી. અને તે હમણાં તો સત્સંગથી બાહેર છે પણ દેહ મૂકીને તો અંતે ભગવાનનું જે અક્ષરધામ તેને વિષે ભગવાનને સમીપે જશે. અને હમણે સત્સંગમાં રહેતો હશે અને શાસ્ત્રના વચનમાં પણ રહેતો હશે અને તેને જો ભગવત્સ્વરૂપની નિષ્ઠા પાકી નહિ હોય તો તે જ્યારે દેહ મૂકશે ત્યારે કાં તો બ્રહ્માના લોકમાં જશે ને કાં તો કોઈક બીજા દેવતાના લોકમાં જશે, પણ તે પુરુષોત્તમ ભગવાનના ધામને વિષે નહિ જાય. તે માટે પોતાને સાક્ષાત્ મળ્યું જે ભગવાનનું સ્વરૂપ તેને સદા દિવ્ય સાકારમૂર્તિ ને સર્વ અવતારનું કારણ અવતારી એવું જાણવું અને જો એમ ન જાણે ને નિરાકાર જાણે ને બીજા અવતાર જેવા જાણે તો એનો દ્રોહ કર્યો કહેવાય. (વચ. ગ.મ.૮)

પ્ર.૬ નીચે આપેલાં વાક્યોમાંથી કોઈ પણ બે વિષે કારણો આપી સમજાવો. (બારેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ : ૮)

નોંધ : (૧) વચનામૃત, સ્વામીની વાતો કે અન્ય શાસ્ત્રને સંદર્ભરૂપે ન દર્શાવ્યા હોય પણ વિવરણ લખ્યું હોય તો સંપૂર્ણ સાચું આપવું. (૨) ગુણના પ્રમાણે ઉપરના મુદ્દા આવરી લેવા જોઈએ તથા રેફરન્સ નંબર ન આપ્યા હોય તો ચાલે.

૧. આત્યંતિકી મુક્તિ માટે બ્રહ્મરૂપ થવું આવશ્યક છે. (૬/૮૮) ‘પ્રજાપતિ આદિ લઈને જગતના જે સ્પષ્ટ છે તે પણ વારંવાર સૃષ્ટિ ભેળા ઉત્પન્ન થાય છે ને પાછા અંતે માયાને વિષે લીન થાય છે તે શા સારુ તો તેમની સમજણમાં ભૂલ છે.’ (વચ. અશ્વાલી) એમ કહીને એમની ચાર ભૂલોમાંથી બીજી ભૂલ બતાવતાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે, ‘બીજું અક્ષરરૂપ થઈને જે શ્રી પુરુષોત્તમનારાયણની સેવા કરવી તે જ મુક્તિ છે એમ નથી માનતા એ ભૂલ છે.’ (વચ. અશ્વાલી) આત્યંતિક મુક્તિ માટે સમર્થ એવા પ્રજાપતિ આદિક જગતના સ્પષ્ટાઓને પણ બ્રહ્મરૂપ થવાની આવશ્યકતા હોય તો પછી આપણે તો શું હિસાબમાં ? તેથી શ્રીજી મહારાજ કહે છે, ‘માટે બ્રહ્મરૂપ થઈને જે પરબ્રહ્મની ભક્તિ ન કરે તો તે, પણ આત્યંતિક કલ્યાણને ન પામ્યો કહેવાય.’ (વચ. લો. ૭)
૨. ઉપાસનાથી જ મોક્ષ છે. (૧/૧-૨) દરેક મુમુક્ષુ બ્રહ્મભાવ પામવા પ્રયત્ન કરે છે. કલ્યાણના માર્ગ ચાલતા જીવો વ્રત, તપ, યોગ, યજ્ઞ, દાન, સત્સંગ વગેરે અનેક શુભ પ્રવૃત્તિ કરી આત્યંતિક કલ્યાણ મેળવવા ઈચ્છે છે. જેથી જન્મ-મરણનો ચક્રાવો ન રહે અને ભગવાનના ધામમાં જઈ ભગવાનની મૂર્તિનું અતિ અપાર સુખ પમાય. ધ્યેયની સિદ્ધિ માટે ઉપાસના એ સૌથી શ્રેષ્ઠ અને આવશ્યક સાધન છે. શ્રીજીમહારાજ વચનામૃતમાં કહે છે ‘કેટલાક સિદ્ધ થાય છે ને કેટલાક સર્વજ્ઞ થાય છે ને કેટલાક દેવતા થાય છે. ઈત્યાદિક અનંત પ્રકારની મોટપને પામે છે તથા પરમપદને પામે છે. એ સર્વે ભગવાનની ઉપાસનાને બળે પામે છે. પણ ઉપાસના વિના કોઈ વાત સિદ્ધ થતી નથી.’ માટે બીજા સાધનના બળને તજીને એકલું ભગવાનની ઉપાસનાનું બળ રાખવું. (વચ.ગ.પ્ર. ૫૬) ઉપાસના વગર આત્મજ્ઞાન કે બ્રહ્મજ્ઞાન થતું જ નથી એમ શ્રીજીમહારાજ ભારપૂર્વક કહે છે. ‘ઉપાસના વિના આત્મા બ્રહ્મને દેખવાને ઈચ્છવું તે કેમ છે તો, જેમ આકાશને જીભે કરીને સો વર્ષ સુધી ચાટીએ તો પણ ક્યારેય ખાટો, ખારો સ્વાદ આવે જ નહિ, તેમ ભગવાનની મૂર્તિની ઉપાસના વિના આત્મા બ્રહ્મ દેખાય જ નહિ, તે ગમે તેટલું જતન કરે તો પણ ન દેખાય. અને નિર્બીજ એવા જે સાંખ્ય ને યોગ તેણે કરીને જે આત્માનું દર્શન શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે, તે ભલે કહ્યું, પણ અમે એવો કોઈ દીઠો નથી ને અનુભવમાં પણ એ વાર્તા

મળતી આવતી નથી માટે એ વાર્તા ખોટી છે.’ (વચ.ગ.અં. ૩૬) વળી, ‘મૃત્યુ સમય તો સમુદ્ર જેવો છે. માટે ત્યાં તો આત્મનિષ્ઠાવાળો હોય તથા વગર આત્મનિષ્ઠાવાળો હોય એ બેય ને ભગવાનની ઉપાસનારૂપી વહાણનું કામ પડે છે. માટે અંતકાળે તો ભગવાનનો દંઢ આશરો હોય તે જ કામમાં આવે છે પણ અંતસમે આત્મનિષ્ઠા કાંઈ કામમાં આવતી નથી. તે સારુ ભગવાનની ઉપાસનાને દંઢ કરીને રાખવી.’ (વચ.ગ.પ્ર. ૬૧) ગુણાતીતાનંદ સ્વામી પણ કહે છે, ‘ઉપાસનાથી મોક્ષ છે. (સ્વા.વા. ૫/૧૩૫) ‘આપણી ઉપાસનાથી મોટાઈ છે ને ધર્મમાંથી લડથડે કે બીજાં સાધનમાંથી લડથડે પણ ઉપાસના દંઢ હોય તો જીવ લડથડે નહિ.’ (સ્વા.વા. ૫/૭૦) ભગવાનની ઉપાસનાનું બળ હોય તેને મહાપ્રલય, જેવું દુઃખ આવી પડે તો પણ એમ સમજે જે દેહ તો પડી જાશે ને આપણે ભગવાનના ધામમાં જાશું. એમ સમજીને સુખિયો રહે. (સ્વા.વા. ૧/૫૬)

૩. ભગવાનને નિરાકાર સમજવા તે પંચ મહાપાપ કરતાં પણ અતિ મોટું પાપ છે. (૩/૧૦-૧૧)

“ભગવાનને જે નિરાકાર સમજે, એ તો પંચ મહાપાપ કરતાં પણ અતિ મોટું પાપ છે. એ પાપનું કોઈ પ્રાયશ્ચિત નથી.” (ગ.મ. ૩૯ પ્ર. ૭૧) “ભગવાન છે તે કરચરણાદિક સમગ્ર અંગે સંપૂર્ણ છે. તેને અરૂપ કહેવા, એ જ ભગવાનનો દ્રોહ છે. અને તે વિના તો ચંદન-પુષ્પાદિકે કરીને પૂજે છે તે પણ ભગવાનનો દ્રોહી છે.” (વર. ૨) “નિરાકાર જાણે ને બીજા અવતાર જેવા જાણે તો એનો દ્રોહ કર્યો કહેવાય.” (ગ. મ. ૯) “સર્વે ગુણ સંપન્ન હોય ને જો ભગવાનને અલિંગ સમજતો હોય, પણ મૂર્તિમાન ન સમજે, એ મોટો દોષ છે. એણે કરીને બીજા સર્વે ગુણ દોષરૂપ થઈ જાય છે.” (લોયા ૧૬) “અને જે એ ભગવાનને નિરાકાર જાણીને ધ્યાન-ઉપાસના કરે છે તે તો બ્રહ્મ સુષુપ્તિને વિષે લીન થાય છે, તે પાછો કોઈ દિવસ નીસરતો નથી અને ભગવાન થકી કોઈ ઐશ્વર્યને પણ પામતો નથી. (ગ. પ્ર. ૬૪) “ભગવાનના સ્વરૂપને જે નિરાકાર કહેનારા છે ને જાણનારા છે ને સતશાસ્ત્રના અર્થને અવળા અર્થના કરનારા છે, તે તો અનંત જન્મ સુધીને ત્રેતાયુગમાં દસ હજાર વર્ષ સુધી ને દ્વાપર યુગમાં હજાર વર્ષ સુધી ને કળિયુગમાં સો વર્ષ સુધી એને ગર્ભમાંથી શસ્ત્રે કાપી કાપીને કાઢશે પણ બાળો સાદ કાઢીને રોશે નહિ ને એમ ને એમ અનંત કલ્પ સુધી દુઃખને ભોગવશે, પણ સુખ તો નહિ જ થાય.” (સ્વા. વા. ૩/૧૬)

પ્ર.૭ ‘ઉપસંહાર’ના આધારે નીચેનાં સૈદ્ધાન્તિક વાક્યો પૂરાં કરો. (કુલ ગુણ : ૭)

(ઉપાસનામાં શું સમજવું ?)

૧. તેઓ સદા સ્વાભાવિક અનંત દિવ્ય કલ્યાણકારી ગુણોથી યુક્ત અને માયિક ગુણોથી રહિત છે, નિર્દોષ છે, સર્વદા સર્વઐશ્વર્ય સંપન્ન છે, સર્વજ્ઞ છે, સર્વકર્તાહર્તા છે, સકળ સૃષ્ટિના નિમિત્ત અને ઉપાદાન કારણ છે. (૧૪૧-૧૪૨)
૨. માયા ત્રિગુણાત્મક, પરિણામી નિત્ય, જડ, અનંતકોટિ બ્રહ્માંડરૂપ સૃષ્ટિનું ઉપાદાન અને વિવિધ વિસ્મયકારી એવી પરબ્રહ્મની શક્તિ છે. આ જ માયા જીવો તથા ઈશ્વરોની અહં-મમતાનો હેતુ હોઈ તેઓની અનાદિ સંસૃતિનું કારણ બને છે. અક્ષરબ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મ સદાય આ માયાથી અત્યંત નિર્લેપ, પર અને તેના શરીરી છે. (૧૪૩-૧૪૪)
૩. આ અક્ષરબ્રહ્મ તત્ત્વતઃ એક જ હોવા છતાં ચાર રૂપે વિભિન્ન સેવારૂપ કાર્ય કરે છે. અક્ષરબ્રહ્મ ચિદાકાશરૂપે અનંતકોટિ બ્રહ્માંડોની અંદર અને બહાર વ્યાપીને રહે છે, તથા તેને ધારણ કરી રાખે છે. (૧૪૩)
૪. અક્ષરપુરુષોત્તમ ઉપાસના એટલે અક્ષર અને પુરુષોત્તમ - એમ બે તત્ત્વોની ઉપાસના નહીં, પરંતુ અક્ષરરૂપ થઈને પુરુષોત્તમની ઉપાસના. અર્થાત્ બ્રહ્મરૂપ થઈને પરબ્રહ્મની ઉપાસના. (૧૪૫)

(ઉપાસનામાં શું ન સમજવું ?)

૫. સદ્, ગુણાતીતાનંદ સ્વામી ઉપરાંત બીજા પરમહંસોને પણ અનાદિ મૂળ અક્ષરબ્રહ્મ કહી શકાય, તેમ ન સમજવું. (૧૪૬)
૬. એકલા અક્ષરબ્રહ્મ જ છે. પુરુષોત્તમ પણ તેમાં જ રહ્યા છે, અને તે દ્વારે જ રહી શકે છે. અર્થાત્ સ્વરૂપ-સ્વરૂપી ભેળા છે, તેમ ન સમજવું. (૧૪૬)
૭. વચનામૃતાદિ સત્શાસ્ત્રોનું રહસ્ય તથા ભગવાનનો નિશ્ચય પ્રગટ બ્રહ્મસ્વરૂપ સંતના સમાગમ કે કૃપા વગર સ્વતંત્રપણે સમજી-સમજાવી શકાય છે, તેમ ન સમજવું. (૧૪૬-૧૪૭)

પ્ર.૮ ટૂંકનોંધ લખો : શ્રીજમહારાજે કહેલો ગુણાતીતાનંદ સ્વામીનો અસાધારણ મહિમા (૬/૧૧૮-૧૨૧) (કુલ ગુણ : ૫)

નોંધ : ઓછામાં ઓછા ત્રણ પ્રસંગો લખેલા હોવા જોઈએ.

પ્રસંગો : ૧. જુઓ આ અમારા તિલક. આ જેવા કોઈ સાધુ નહિ ને હું જેવો કોઈ ભગવાન નહિ.

૨. તેમના તો નિરંતરના જામીન અમે છીએ.

૩. એમની આસનથી મોટપ નથી, તેમની મોટપ તો અનાદિની છે.
૪. એ સાધુ સ્વાદ તો મારી મૂર્તિનો લે છે. અમારી પાછળ જેટલા મનુષ્યો ફરે છે તેટલા માણસ તેમની પાછળ પણ ફરે છે.
૫. સ્વામી ભેગા જે જૂનાગઢ જશે તેની કરોડ જન્મની કસર એક જ જન્મે અમે ટાળીશું.
૬. જૂનાગઢના નવાબ હામદખાનજીને ‘અમારાથી નહિ રહેવાય, પણ અમારા જેવા અહીં રાખીશું.
૭. સંપ્રદાયના આશ્રિત સંતોને જૂનાગઢ દર વર્ષે એક માસ રહેવાની આજ્ઞા કરી હતી. ‘વળી, સંતને આપી આગન્યારે.... કરવો આ મંદિર માંહી વાસ રે..... (નિ.કા. પુરુષોત્તમપ્રકાશ-૩૨)
૮. મીઠા વ્હાલા કેમ વિસરું ..... ભોજન હો..... મીઠા વ્હાલા.

(વિભાગ - ૨ સત્સંગ વાચનમાળા ભાગ ૩, દસમી આવૃત્તિ જાન્યુઆરી - ૨૦૧૮,
યુગવિભૂતિ પ્રમુખસ્વામી મહારાજ આઠમી આવૃત્તિ, મે - ૨૦૧૪)

પ્ર.૯ નીચે આપેલાં અવતરણો કોણ, કોને અને ક્યારે કહે છે તે લખો. (કુલ ગુણ : ૮)

❧ નોંધ :- કોણ કહે છે - ૧ ગુણ, કોને કહે છે - ૧ ગુણ, ક્યારે કહે છે - ૧ ગુણ.

૧. “તમે પરણેલા છો તેથી તમારા ઘરના માણસની રજાચિકી લાવો.” (૨/૧૮)
  - ⇒ રામાનંદ સ્વામી - મુકુંદદાસને
  - ⇒ પોતાના ગુરુ તુલસીદાસની રજાચિકી લઈને આવેલા મુકુંદદાસની વધુ કસોટી કરતાં રામાનંદ સ્વામી કહે છે.
૨. “પછી બે દૈવી પુરુષો મળ્યા તે દેવો હતા.” (૩/૩૩-૩૪)
  - ⇒ શ્રીજીમહારાજ - લાલજી ભક્તને
  - ⇒ શ્રીજીમહારાજના ચરણારવિંદમાંથી કાંટા કાઢતી વખતે લાલજી ભક્તે પૂછેલા પ્રશ્નનો જવાબ આપતાં કહે છે.
૩. તારા ખર્ચની વ્યવસ્થા કેવી રીતે કરે છે ? (૩/૧૮)
  - ⇒ પ્રમુખ સ્વામી મહારાજ - વિદ્યાર્થીને
  - ⇒ માતા-પિતાના સ્નેહથી વંચિત યુવાન ત્રિભેટે ઊભેલો કઈ દિશામાં જવું તેની તેને સૂઝ પડતી ન હતી. તેવા સમયે સ્વામીશ્રી વિદ્યાર્થીને નિઃસ્વાર્થ પ્રીતિ કરતાં કહે છે.

પ્ર.૧૦ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ : ૫)

❧ નોંધ : અડધા સાચા જવાબના ગુણ આપવા નહિ.

૧. પર્વતભાઈ કેવા સત્સંગી હતા ? (૬/૬૨)
- જ. પર્વતભાઈ સત્સંગીના સત્સંગી હતા.
૨. શિવલાલભાઈ શાથી નિઃસ્પૃહી વર્તી શકતા ? (૭/૬૮)
- જ. ગુણાતીતાનંદ સ્વામીના સમાગમથી સમૃદ્ધિની છોળોમાં પણ શિવલાલભાઈ નિઃસ્પૃહી વર્તી શકતા.
૩. ધર્મપુરમાં ભીલોને વર્તમાન ધરાવતાં શ્રીજી મહારાજે શું કહ્યું ? (૫/૫૪)
- જ. “આ રંગના છાંટા જેને અડ્યા એનાં કલ્યાણ.”
૪. સેવક સંતે સ્વામીશ્રીને કોગળા કરવા શાનું પાણી આપ્યું ? (૨૫/૪૮)
- જ. સેવક સંતે સ્વામીશ્રીને કોગળા કરવા લીંબુના ફૂલ (સાયટ્રિક એસિડ) નું પાણી આપ્યું.
૫. આસ્ટનની નગરયાત્રામાં સ્વામીશ્રીની બગીએ કયો ઘોડો જોડાયેલો હતો ? (૧૨/૨૮)
- જ. આસ્ટનની નગરયાત્રામાં સ્વામીશ્રીની બગીએ ઈંગ્લેન્ડનો પહેલા નંબરનો રેસનો ઘોડો ‘જેકબ’ જોડાયેલો હતો.

પ્ર.૧૧ આપેલા વિકલ્પોમાંથી ફક્ત સાચા વિકલ્પોની આગળ આપેલા ચોરસ ખાનામાં ખરાની (✓) નિશાની કરો.
(કુલ ગુણ : ૮)

❧ નોંધ : એક કે એકથી વધારે વિકલ્પ સાચા હોઈ શકે. તમામ સાચા વિકલ્પ આગળ ખરાની નિશાની કરી હશે તો જ પૂર્ણ ગુણ મળશે, અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

- (૧) ૩ (૬/૫૭)   (૨) ૧ (૧/૨)   (૩) ૧, ૨ (૨૨/૪૪)   (૪) ૪ (૧૫/૩૪)

પ્ર.૧૨ નીચે આપેલાં વાક્યોનાં કારણ જણાવો. (નવેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ : ૮)

નોંધ : અહીં કેવળ પ્રસંગોના મુદ્દા જ આપ્યા છે. પરીક્ષાર્થીઓએ તે વિસ્તૃત રીતે લખેલા હોવા જોઈએ.

૧. રામાનંદ સ્વામીએ લાલજી ભક્તને પૂછ્યું ‘તમે અહીં કેમ આવ્યા ?’ (૩/૨૮) ભુજથી રામાનંદ સ્વામીએ દરેક ભક્તને લોજમાં વર્ણીનાં દર્શને જવાનો આદેશ મોકલ્યો હતો, પણ પતિવ્રતાની ટેકવાળા લાલજી ભક્ત અવજ્ઞા કરી ભુજ રામાનંદ સ્વામી પાસે આવ્યા. ત્યારે રામાનંદ સ્વામી તેમને વર્ણીનો મહિમા સમજાવે છે. તેમનાથી મોટા કોઈ નથી. અમારાથી પણ તે મોટા છે. ત્યારે પશ્ચાતાપ અનુભવતા લાલજી ભક્ત લોજ આવી વર્ણીને મળ્યા. પૂર્વનો સંબંધ હોય એમ વર્ણીએ પણ આશીર્વાદ આપ્યા કે ‘તમો શુકજી સમાન વૈરાગ્યયુક્ત થશો.’ લાલજી ભક્તના અંતઃચક્ષુ ઊઘડતાં વર્ણીના દિવ્ય સ્વરૂપનાં દર્શન થયા. વર્ણીમાં અનન્ય ભક્તિભાવ ઉદ્ભવ્યો. **અથવા**
૨. મુક્તાનંદ સ્વામીએ કીર્તન બનાવ્યું “છાંડી કે શ્રી કૃષ્ણદેવ ....” (૨/૨૨) મુક્તાનંદ સ્વામી પોતાની પૂજામાં રામાનંદ સ્વામીની કોપીનનો આડબંધ પ્રસાદી તરીકે રાખતા અને નિત્ય પૂજા વખતે દર્શન કરતા. તેઓ એક વખત પૂજા કરતા હતા ત્યારે ચૈતન્યાનંદ સ્વામી તેમને પગે લાગવા આવ્યા. મુક્તાનંદ સ્વામીએ તેમને પ્રસાદીનું વસ્ત્ર દર્શન કરવા આપ્યું. પરંતુ ચૈતન્યાનંદ સ્વામીએ તે વખતે આડું જોઈ આંખો મીંચી દીધી. મુક્તાનંદ સ્વામીએ આમ કરવાનું કારણ પૂછ્યું. ત્યારે તેમણે જણાવ્યું કે પોતાને પતિવ્રતાની ભક્તિ છે એટલે શ્રીજીમહારાજ સિવાય કોઈના દર્શનની કે પ્રસાદીના વસ્ત્રની તાજ નથી. મુક્તાનંદ સ્વામીને આ વચનથી ચોટ લાગી ગઈ અને તે વસ્ત્ર બાજુમાં તાપવા રાખેલ સગડીમાં નાંખી દીધું. તેમને મનમાં દુઃખ થયું કે મારામાં આટલી કસર રહી જતી હતી. તે વખતે તેમણે કીર્તન બનાવ્યું ‘છાંડી કે શ્રી કૃષ્ણદેવ..’
૩. સત્પુરુષને ભાષાનાં બંધનો હોતાં નથી. (૮/૨૫) સને ૧૯૮૦ની વિદેશયાત્રામાં સાઉથ આફ્રિકાના જહોનિસબર્ગમાં સન્ડે ટ્રીબ્યુન (Sunday Tribune)ના અંગ્રેજી પત્રકારે વીસેક મિનિટ સ્વામીશ્રી સાથે વાર્તાલાપ કર્યો. તે સમયે આત્મસ્વરૂપ સ્વામી દુભાષિયા તરીકે સેવા આપતા હતા. તેમાં પત્રકારે કહેલો છેલ્લો પ્રશ્ન ‘તમે સ્ત્રીઓને દૂર રાખો છો, તો તેઓ ઉપેક્ષાનો કે ભેદભાવ થઈ રહ્યાનો અનુભવ નથી કરતી ?’ દુભાષિયા તરીકે સેવા આપતા આત્મસ્વરૂપદાસ સ્વામી તેનું ગુજરાતી કરે તે પહેલાં જ સ્વામીશ્રીએ કહ્યું, ‘એને કહો કે હિન્દુસ્તાનમાં પોતે આવીને જુએ ! લાખો સ્ત્રીઓ સ્વામિનારાયણનું ભજન કરે છે. પણ કોઈને એવો ભાવ થતો નથી.’ સ્વામીશ્રીએ ગુજરાતીમાં આપેલા ઉત્તરનું અંગ્રેજી થાય તે પહેલાં ગોરો રીપોર્ટર પણ અંગ્રેજીમાં ઉત્તર લખવા માંડ્યો. તેણે શું લખ્યું છે તે આત્મસ્વરૂપ સ્વામીએ સાંભળ્યું તો જણાવ્યું કે સ્વામીશ્રીએ જેવો ઉત્તર આપ્યો હતો તેવો જ તેણે લખ્યો. આમ સત્પુરુષને ભાષાનાં બંધન હોતાં નથી. **અથવા**
૪. પત્રકારને સમજાયું કે સ્વામીશ્રી જેવા મહાપુરુષની પ્રાર્થના અને શબ્દોનું શું વજન હોય છે ! (૩૦/૫૫-૫૬) ૧૯૮૧ના માર્ચ-એપ્રિલ માસની ઘટના છે. એક તરફ ભગવાન સ્વામિનારાયણ દ્વિશતાબ્દી મહોત્સવના પડઘમ ગુંજી રહ્યા હતા. તો બીજી તરફ અનામત આંદોલનના પ્રશ્ને ગુજરાત ભડકે બળતું હતું. ચાલુ ઉત્સવે પણ અમદાવાદ શહેરમાં તોફાનનાં છમકલાંઓ સૌને થડકાવી દેતાં હતાં. સુભાષભ્રિજને છેડે ‘સ્વામિનારાયણ નગર’માં ભક્તિનો દિવ્ય માહોલ સર્જાયો હતો. મહોત્સવના મુખ્ય દિવસે તા.૧૨-૪-૮૧ના રોજ ‘સ્વામિનારાયણ નગર’માં સ્વામીશ્રીને કેટલાક પત્રકારો ઘેરી વળ્યા હતા. અનામત આંદોલનના કારણે શહેરમાં ઠેર ઠેર ધમાલ ચાલતી હતી. તે અંગે એક પત્રકારે સ્વામીશ્રીને પ્રશ્ન કર્યો ધમાલ, કરફયુ વગેરેના ઉકેલ માટે આપે કાંઈ કાર્ય કર્યું છે ? ત્યારે સ્વામીશ્રીએ કહ્યું ‘અમે પ્રાર્થના કરી છે, જેથી શાંતિ થાય....’. તેનાથી સંતોષ ન થતાં પત્રકારે કહ્યું ‘શેરીઓમાં, ગલીઓમાં જઈ આપની સંસ્થાએ શું કર્યું છે જેથી પ્રશ્ન હલ થાય ? પ્રાર્થના દ્વારા આ પ્રશ્ન ઊકેલાશે ?’ ત્યારે સ્વામીશ્રીએ કહ્યું ‘અમને વિશ્વાસ છે કે અમારી પ્રાર્થના કામ કરે જ છે !’ એ જ રાત્રે સભામાં સ્વામીશ્રીએ જાહેરમાં ભગવાનનાં ચરણોમાં પ્રાર્થના ઉચ્ચારી અને કહ્યું ‘સમગ્ર ગુજરાતમાં શાંતિ થાય અને રાજનેતાને વિદ્યાર્થીઓ પણ સમાધાન કરે તેવી ભગવાનનાં ચરણોમાં પ્રાર્થના કરીએ છીએ. ગુજરાતની જનતાને પણ શાંતિ માટે અપીલ કરી અને સૌના આશ્ચર્ય વચ્ચે કોઈપણ પૂર્વ શરત વિના આંદોલનકારોએ આંદોલન સમેટી લીધું. આંદોલનનો સુખદ અંત આવ્યો ! આ બન્ને સમાચાર પર નજર નાંખતા એ પત્રકારને સમજાયું કે સ્વામીશ્રી જેવા મહાપુરુષની પ્રાર્થના અને શબ્દોનું શું વજન હોય છે !

પ્ર.૧૩ નીચે આપેલા વિષયો ઉપર મુદ્દાસર વિવરણ લખો. (બારેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ : ૮)

નોંધ : અહીં કેવળ પ્રસંગોના મુદ્દા જ આપ્યા છે. પરીક્ષાર્થીઓએ તે વિસ્તૃત રીતે લખેલા હોવા જોઈએ.

૧. કુશળકુંવરબાની પ્રગટ ભગવાન વિશેની સમજણ (૫/૪૮-૫૫) ધર્મપુરનાં કુશળકુંવરબા દરરોજ બ્રાહ્મણ પાસે ભાગવતની કથા કરાવતા. એક વખત ‘શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને રૂક્મણીનું કાંડુ પકડ્યું’ એવી રૂક્મણિહરણની વાત કથામાં આવતા રાણીએ ભૂદેવને કહ્યું આમ પ્રગટ ભગવાન જ્યારે આપણું કાંડું પકડશે ત્યારે આપણો ઉદ્ધાર થશે. ત્યાર બાદ આ પ્રસંગથી રાણી ને ભગવાનને મળવાની તીવ્ર ઝંખના થઈ. ત્યાર બાદ પરમચૈતન્યાનંદ સ્વામી ફરતા ફરતા ધર્મપૂર આવ્યા ને તેમની પાસેથી મહારાજના મહિમાની અદ્ભૂત વાતો સાંભળી તેઓને મહારાજનાં દર્શનની તીવ્ર ઈચ્છા જાગી. ત્યારબાદ

મહારાજ સંઘ લઈ ધર્મપુર પધારે છે. તેમનું ધામધૂમથી સ્વાગત કરે છે. મહારાજનાં દર્શનથી રાણી દેહભાન ભૂલી જાય છે. મહારાજ કાંડું પકડી તેમને ઉભા કરે છે. તેઓ મહારાજને પ્રશ્ન પૂછે છે કે અર્નિદેશથી લખ્યું હતું તેનો અર્થ શું થાય! તેઓને મહારાજે અલૌકિક દર્શન આપ્યા ને દરબારથી માંડી અક્ષરધામ સુધી નિર્દેશ અર્નિદેશની વાત કરી. રાણી મહારાજની રસધન મૂર્તિ હૃદયમાં ઉતારતા ગયા. મહારાજ છ માસ રોકાયા. કાઠિયાવાડનાં હરિભક્તોને દાણ માફ કરાવી બોલાવ્યા. સંતોને તથા મહારાજને ભાતભાતના પકવાન ને નિત્ય નવીન થાળ જમાડતા ને દેખરેખ રાખતા. સંતોને પત્તરમાં પાણી ન નાંખવા વિનંતી કરતા. ઉત્તમ મેવા મીઠાઈ પરગામથી મંગાવતા. દૂધ, દહીં, ઘી, ખાંડ, સાકરની તો રેલમછેલ કરાવતા. નગરમાં સવારી ફેરવીને સૌને મહારાજના દર્શનનો લાભ આપ્યો. મહારાજને અલંકારોથી ભરી દીધા ને આરતી ઉતારી રાજ્યના ધન ભંડાર અર્પણ કરી અહીં રહેવા વિનંતી કરી. મહારાજે રાજી થઈ કહ્યું અમે રાજ કરવા નથી આવ્યા અનેક જીવને નિર્વાસનીક કરવા આવ્યા છીએ. તમે પણ રાજ્યની વાસના ન રાખશો નહીં તો બીજો જન્મ લેવો પડશે. રાણીએ નિર્વાસનીક કરવા પ્રાર્થના કરી. મહારાજે તેમને ચરણારવિંદ પાડી આપીને તેમાં વૃત્તિ રાખવા કહ્યું મહારાજને હાથી પર પધરાવી એક ગાઉ સુધી વાજતે ગાજતે વળાવવા ગયાં. મહારાજના વિદાયથી તેમને ખૂબ આઘાત લાગ્યો. મહારાજનું જે જે સુખ લીધું હતું ને બાવીસ વાર આરતી ઉતારી હતી તથા જેટલી વાર વૃત્તિથી મળ્યા હતા તે બધું સંભારવા લાગ્યા ને મહારાજ પધાર્યા પછી પંદરમા દિવસે મહારાજનું સ્મરણ કરતાં દેહ ત્યાગ કર્યો. આવી તેમની ભક્તિ હતી.

અથવા

૨. રઘુવીરજી મહારાજે કરાવેલ સત્સંગિજીવન પારાયણ (૪/૪૪-૪૫) રઘુવીરજી મહારાજ નિઃસ્પૃહી હતા. પોતાની સંપત્તિ સત્સંગ અર્થે વાપરતા અને સત્સંગ વધારતા. સંવત ૧૮૧૧માં હરિજયંતીના સમયમાં ગુણાતીતાનંદ સ્વામી વરતાલ પધાર્યા. ત્યારે આચાર્ય મહારાજે સ્વામીને કહ્યું : “આ વખતે પધરામણીની ભેટ ઠીક આવી છે. માટે સત્સંગિજીવનની કથા કરાવીએ અને સાડા ચાર મહિના સાધુ-હરિભક્તોનું તમામ ખોરાકી ખર્ચ મારે આપવું.” સ્વામીએ રાજી થઈને કહ્યું : ‘આપનો એ જ ધર્મ છે. આપને ધન ભેગું કરીને બીજો શો ઉપયોગ કરવાનો હતો ? આપનો ધર્મ-સત્સંગ વધારવો અને તેની પુષ્ટિ કરવી એ જ છે.’ ગોમતીમાં પાણી ન હોવાથી આચાર્ય મહારાજે સ્વામીને પ્રાર્થના કરી : ‘સ્વામી ! તમો ઈચ્છા કરો તો વરસાદ થાય ને ગોમતી ભરાય.’ બપોર પછી વરસાદ થયો ને ગોમતી ભરાઈ ગઈ. સવારે મંગળા અને શણગાર વચ્ચે સ્વામી શ્રીજીમહારાજના પુરુષોત્તમપણાની તથા વિષયખંડનની અને અક્ષરરૂપ થવાની વાતો કરતા. આકરી વાતોથી ઝાંખા પડેલાઓએ કથા પછી શુક્રમુનિ વાતો કરે. તેવી ગોઠવણી કરી. શુક્રમુનિનો ઝીણો સાદ અને શાસ્ત્રોની સૂક્ષ્મ વાતોમાં કોઈને રસ પડ્યો નહીં. ત્યારે શ્રીજીમહારાજે આચાર્ય મહારાજને દર્શન દઈને કહ્યું : ‘સ્વામીને અહીં રાખ્યા છે તો વાતો કરાવો, નહીં તો જૂનાગઢ જવા દો. એટલે આચાર્ય મહારાજે સભામાં કહ્યું : ‘આ કથા ચાલશે ત્યાં સુધી ગુણાતીતાનંદ સ્વામી જ વાતું કરશે અને જેને ન સહે તે ગામડે ફરવા જાય.’ - રઘુવીરજી મહારાજે પ્રશ્ન પૂછ્યો હતો કે ‘અક્ષર કોણ ?’ - સ્વામીનો જવાબ : ‘જેની વાંસે ઝાઝા મનુષ્યો ખેંચાતા હોય; જેની વાતોથી જીવનું અજ્ઞાન દૂર થઈ બ્રહ્મભાવ પ્રગટ થતો હોય તેને અક્ષર જાણવા.’ - સ્વામીની પ્રેરણાથી રઘુવીરજી મહારાજે શ્રીજીમહારાજનાં લીલાચરિત્રો અને સર્વોપરી મહિમાનો ગ્રંથ લખવા અગ્નિત્યાનંદ બ્રહ્મચારીને આજ્ઞા કરી હતી. તે ગ્રંથ ‘હરિલીલાકલ્પતરુ’

૩. જુદી જ અસ્મિતાનો રણકાર (૨૪/૪૭) ભોજ ગામના હરિજનવાસમાં તૂટેલાં ફૂટેલાં ઝૂંપડાઓ વચ્ચે સૌને ભેગા કરીને સ્નેહપૂર્વક મળ્યા. તેઓના જીવન-ઉદ્ધારમાં સ્વામીશ્રીને રસ હતો. વ્યસનમુક્તિની વાતો કરી. વર્ષો જૂનાં દારૂ અને બીડી, તમાકુ વગેરેનાં વ્યસનો સ્વામીશ્રીનાં ચરણોમાં ધરી દીધાં. મહિના પછી ધૂળેટીના દિવસે દારૂની મહેફિલ માણવા બહારગામથી મહેમાનો ઊતરી પડ્યા પણ વાસમાં પગ મૂકતાં તેને આશ્ચર્ય થયું. અહીં નાની સભા થઈ હતી. બાઈ-ભાઈ સર્વેનાં હાથમાં શિક્ષાપત્રી અપાઈ. તેનું વાચન થયું. પવિત્ર વાતાવરણમાં અને ભક્તિભાવથી ઉત્સવની ઉજવણી થઈ. મહેમાનોને દારૂ મળ્યો નહિ. લોકોને દારૂ પીવાનો આગ્રહ કર્યો ત્યારે કહ્યું ‘હવે અમે પ્રમુખસ્વામીના થયા છીએ હવે અમારાથી એવું મોંઢે ન લગાડાય ! એક જુદી જ અસ્મિતાનો રણકાર હતો. જીવન સુખી બન્યાનો આનંદ તેમાંથી ઝરતો હતો. ધૂળેટીના દિવસે જ્યાં પગ પણ ન મુકાય ત્યાં, સ્વામીશ્રીની કરુણાથી ઉચ્ચ આચાર અને ઊર્ધ્વ જીવનનો કેવો અપૂર્વ ગુલાલ છવાયો હતો !

અથવા

૪. વેર-ઝેર ભૂલીશું તો જ વિકાસ થશે. (૨૭/૫૦-૫૧) કુકડ અને ઓદરકા ગામ વચ્ચે આવેલી ચરિયાણની જમીનનો સીમાવિવાદ ૨૦૦ વર્ષ સુધી ચાલ્યો. કેટલાય લોકો તેમાં ખપી ગયેલાં. બન્ને ગામના લોકોએ અપૈયા લીધા હતા. ભાવનગરના મહારાજા, અંગ્રેજ અધિકારીઓ, અનેક મહાનુભાવોએ સમાધાનના પ્રયાસો કર્યા હતા પણ વેરની આગ શમી ન હતી. આ અરસામાં ઘોઘા પંથકના ખૂંખાર રામસંગ બાપુનું જીવન પરિવર્તન સ્વામીશ્રીએ કર્યું હતું. તેમની વિનંતીથી સ્વામીશ્રી તા. ૧૨-૪-૧૮૮૦ના દિવસે સ્વામીશ્રી વિવાદવાળી જમીન પર ગયા. ધીંગાણામાં ખપી ગયેલા પાળિયાઓ પાસે ગયા. પાંચેય ગામના ભેગા કરેલા જળના કળશનું સ્વામીશ્રીએ પૂજન કર્યું. તેમાં ઠાકોરજીની પ્રસાદીનું જળ ઉમેર્યું, એક કલાક સુધી શ્લોકગાન ગૂંજતું રહ્યું. મહાપૂજા કરી. પિતૃમોક્ષ અને અપૈયા સમાપ્તિના સંકલ્પો કરાવ્યા. પાળિયાઓને

પંચામૃત સ્નાન કરાવી પાંચેય ગામના જળનો અભિષેક કર્યો. આરતી ઉતારી. સૌરાષ્ટ્રના ક્ષત્રિય સમાજના સર્વ અગ્રેસરો આ અવસરે ઉપસ્થિત રહ્યા. બંને ગામના દરબારોને જાતે જ અમૃતજળ પાયાં. ૨૦૦ વર્ષનો વૈરાગ્નિ શમી ગયો. આશીર્વાદ આપતાં સ્વામીશ્રીએ કહ્યું, આજે બધાએ ભેગા થઈને વર્ષોનું જૂનું બંધન તોડ્યું. બહુજ ઉદારદિલથી, મુક્ત મનથી આજે જૂના વેરનું નિરાકરણ થાય છે. વેરઝેર મૂકવા એ માનવતા છે. ‘અપૈયા રાખવા હોય તો દારૂના અપૈયા રાખવા. વેરઝેર મૂકવાં. વેરઝેર ભૂલીશું તો જ વિકાસ થશે.’ જ્યાં વેરની જવાબા ભડકતી હતી ત્યાં આજે પ્રીતની સરવાણીઓ ફૂટી નીકળી! ચારે તરફ ઉમંગ વ્યાપી ગયો.

(વિભાગ - ૩ : નિબંધ)

પ્ર.૧૪ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક ઉપર આશરે ૬૦ લીટીમાં નિબંધ લખો. (કુલ ગુણ : ૧૫)

નોંધ : નિબંધ એ મૌલિક વિષય છે, તેમાં આપેલ મુદ્દા ઉપરાંત બીજા ઘણા પાસા આવરી શકાય છે. જેવાં કે મૌલિકતા, સંપ્રદાય તથા અન્ય સંપ્રદાય વિષયક જ્ઞાન, કથાવાર્તાને આધારે વિષય વસ્તુની વિશેષ છણાવટ, અન્ય આધારભૂત સાહિત્યનો સહારો વગેરે મુદ્દાઓનો સમાવેશ થઈ શકે છે. પરીક્ષાર્થીએ વિષયને અનુરૂપ આ ઉપરાંત પણ બીજા પ્રસંગો લખ્યા હોય તો તે પણ માન્ય રાખી ગુણ આપવાં.

૧. યોગી યુવક ઉપવાસ કોલેજ :- (સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ : જુલાઈ ૨૦૧૮, પા.નં. ૧૧-૧૩, ૪૮)

આપણે બધીજ ફેકલ્ટીની કોલેજોનાં નામ સાંભળ્યા છે, પરંતુ આ કઈ પ્રકારની કોલેજ છે. આ એક નવી ફેકલ્ટી કે જે કોલેજની હસ્તી ક્યાંય જાણવામાં આવી નથી. હા ! આ કોલેજનો ઉદ્ભવ ભારત વર્ષમાં જ થયો છે. જૂના જૂના ઋષિઓ દ્વારા પાયા - ત્યારબાદ અનેક અવતારો, સંતો-ભક્તો દ્વારા આ ઈમારતની સુદૃઢતા. (૧) ભગવાન સ્વામિનારાયણે તપ અને ઉપવાસની નૂતન દૃષ્ટિ આપી છે. તેઓને તપ ખૂબ પ્રિય - અગિયાર વર્ષના કિશોરનું અડવાણે પગે માત્ર કૌપીનભેર આખા ભારતમાં વિચરણ - સ્વામી કાર્તિકની પેઠે ઘણે પ્રયત્ને કરીને તપથી શરીરને કૃશ કરી દીધું. તપે કરીને ભગવાનને રાજી કરવાનો ઈશક - તેથી જ તેમના સંતો દ્વારા અતિ આકરાં તપ, ત્યાગ, વૈરાગ્યનાં પ્રબળ આંદોલનોનું ભક્તિમાર્ગમાં પ્રવર્તન - પરંતુ સાથે સાથે આત્મવિચાર રૂપ સહકારી બળ કેળવવાની વાત સમજાવી. (૨) યોગી યુવક ઉપવાસ કોલેજની મુલાકાત લેવી હોય તો ઉપવાસ કરવા તૈયાર રહેવું જ પડે. આ કોલેજ કોઈ ભૌતિક ઈમારત નથી પણ આમ તેમ ધૂમતી-ફરતી, બોલતી-ચાલતી - પ્રકાશનો પુંજ પાથરતી પ્રાચીન ચૈતન્ય ઈમારત - તેના આચાર્ય સ્વામીશ્રી યોગીજી મહારાજ, કે જેમનું સમસ્ત જીવન વ્રત, ઉપવાસ, તપ, સેવા, ભક્તિમાં જ વ્યતીત - આજના યુવાનોને નીતિ સદાચારને માર્ગે વાળવા ભૌતિક જીવનમાં શુદ્ધિકરણ માટે યોગીજી મહારાજ દ્વારા આ રામબાણ ઔષધિ. (૩) યોગીજી મહારાજની આજુબાજુ યુવાનોનું વૃંદ - એક વખત પાંચ-સાત યુવકોને ઉપવાસ કરવાની આજ્ઞા - એક યુવક આવ્યો, તેને પૂછ્યું ‘કાલે નિર્જળા ઉપવાસ કરશો’ ? યુવકે આ આજ્ઞા ઝીલી લીધી. યોગીજી મહારાજ કહે, ‘આ તો ઉપવાસની કોલેજ છે. અહીં જે આવે તેને ઉપવાસ મળે. આ યુવકે ઉત્સાહમાં આવી સૂચન કર્યું, ‘યોગી ઉપવાસ કોલેજ’ યોગીજી મહારાજે આ નામને વધાવી લીધું અને તેમાં જાતે સુધારો કરી ‘યોગી યુવક ઉપવાસ કોલેજ’ નામ પાડ્યું. આમ પોતાને વ્હાલા યુવકો સાથે સજાતિ થઈને અનહદ હેત કર્યું. (૪) યોગીજી મહારાજ દ્વારા નિયમ ઘડાયો કે જે યુવકો સેવામાં આવે તેને પાંચ દિવસે એક ઉપવાસ કરવો જ પડે. નવા યુવકોને પણ આ લાભ આપે. ઉપવાસ કરવા તૈયાર થાય તો માથું ખોળામાં લઈ થાપો આપે તેથી યુવક હોંશે હોંશે ઉપવાસ કરે. નાના બાળકો ઉપવાસ કરે તો સ્વામીશ્રી ખૂબ રાજીપો બતાવે. સભામાં તેને ઊભો કરીને સેમ્પલ તરીકે બતાવે હરિજયંતીના દિવસે ૧૨૬ યુવકોએ ઉપવાસ કર્યા. તો સ્વામીશ્રી ખૂબ રાજી - અગાઉથી ઉપવાસ માટે નોંધ કરાવે. કોઈ નવો યુવક આવે તેને ઉપવાસનું પૂછે અને હા પાડે તો રાજીપો દર્શાવે પોતાની જ જન્મ-જયંતી હોય ત્યારે પણ સૌ યુવકોને ઉપવાસ કરવાની આજ્ઞા કરે અને કહે હું રાજી થાઉં. અધિક માસ, શ્રાવણ માસમાં કેટલાય બાળકો, યુવકો યોગીજી મહારાજ પાસે માંગીને ધારણાં-પારણાં વગેરે વ્રત લે. (૫) ઉપવાસના મહત્વનો અવિસ્મરણીય પ્રસંગ - ગુરુપૂર્ણિમાને દિવસે રાત્રે ૧૨:૦૦ વાગ્યે વિદ્યાનગર છાત્રાલયના સાઠ યુવાનો દર્શને - સૌને આશીર્વાદ આપતાં કહ્યું ‘કાલે ગુરુ પૂર્ણિમા છે, બધાએ નિર્જળા ઉપવાસ કરવાનો છે, તેનું ફળ બહુ છે’ સ્નાન કરાવતી વખતે બીજા દિવસના ઉપવાસનું લીસ્ટ તૈયાર થાય. પંજાબી યુવકે હોંશથી ઉપવાસની આજ્ઞા ઝીલી તેના પર પ્રસન્નતા - ‘લ્યો, બે કિલો બળ’ આધ્યાત્મિક, માનસિક બળનાં તોલમાપ તો યોગીજી મહારાજ જેવા સંત પાસે જ હોય. સ્વામીશ્રી બળનો વેપાર કરે. શારીરિક બળ તો કોઈ ન આપી શકે પરંતુ આધ્યાત્મિક બળ તો યોગીજી મહારાજ જ આપી શકે. ભગવત્ સ્વરૂપનું બળ લેશ માત્ર હોય તો મોટા ભય થકી રક્ષા થાય છે તેની પ્રતીતિ. (૬) કોઈક વખત નાના બાળકો અથવા નવા યુવકને નિર્જળા ઉપવાસ ભારે પડે ત્યારે કિલોના માપે બળ આપતા ઉપવાસ નડશે નહિ તેવું બળ

આપતા. સ્વામીશ્રીના કર, કુટિર કે વાણીથી સૌને ઉત્સાહ અખૂટ - આત્મબળ મળતું. ભગવાન કે સંતના આશ્રયથી જ આવું બળ મળે કારણ તેઓની પાસે ભગવાન કે બળનો અખૂટ સ્ત્રોત - અને જેની પાસે આવું બળ હોય તે જ આમ બોલી શકે. સાચા સંત જ ભગવત-શક્તિ, આત્મબળની લહાણ કરી શકે. તેવી પ્રતીતિ યોગી યુવક ઉપવાસ કોલેજમાં પ્રવેશનારને થતી હતી.

૨. ન્યુઝીલેન્ડમાં સ્વામીશ્રીની સત્સંગવર્ષા (સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ : એપ્રિલ ૨૦૧૮, પાના. નં. ૧૪-૧૭)

બ્રહ્મસ્વરૂપ પ્રમુખસ્વામી મહારાજે સન ૨૦૦૨માં ન્યુઝીલેન્ડના મુખ્ય મહાનગર ઓકલેન્ડમાં પ્રથમ બી.એ.પી.એસ. મંદિરની સ્થાપના કરી હતી. ત્યારબાદ તેઓના આશીર્વાદથી ટૂંક સમયમાં જ ન્યુઝીલેન્ડની રાજધાની વેલિંગ્ટન, ક્રાઈસ્ટ ચર્ચ, રોટોરુઆ વગેરે શહેરોમાં બી.એ.પી.એસ. સ્વામિનારાયણ મંદિરની સ્થાપના - પરિણામે સત્સંગની વૃદ્ધિ - પૂ. મહંત સ્વામીએ ફેબ્રુઆરી '૧૮માં અહીં પધારીને ભરપૂર આધ્યાત્મિક લાભ હજારો ભાવિક-ભક્તોને આપ્યો - પ. ભગવદીય શ્રી હેમંતભાઈએ પુષ્પહારથી ન્યુઝીલેન્ડ સત્સંગ મંડળ વતી સ્વામીશ્રીનું સ્વાગત - ટર્મિનલ મેનેજરે પણ પોતાના દેશની પરંપરા મુજબ સ્વામીશ્રીને આવકાર (૧) બાળદિન : પ્રાતઃ પૂજાથી બાળદિનની શુભ શરૂઆત - બાળદિનને અનુરૂપ કીર્તન-ભક્તિ, સાયંસભામાં કેન્દ્રવર્તી વિચાર 'એવા સંતને નામું હું શીશ' મુખ્ય પ્રોજેક્ટ હતો. પ્રમુખસ્વામી મહારાજના જેવા ગુણો હતા તેવા જ ગુણો પૂ. મહંત સ્વામી મહારાજમાં છે, તેની પ્રતીતિ રૂપે બાળકોએ જમાનાને અનુરૂપ એપ દ્વારા કાર્ય અને ગુણોની તુલના કરી. આ જીવંત રજુઆત મુખપાઠની જેમ બાળકો દ્વારા છટાદાર અને કડકડાટ સંવાદોથી સ્વામીશ્રી સહિત સૌ પ્રભાવિત. આશીર્વાદ : આપણે શ્રીજીમહારાજને અંતરમાં રાખીએ તો બધા ગુણો આવે. આજ્ઞામાં બધું આવી જાય. બાળમંડળમાં જવાનું અને સંચાલક કહે તેમ કરવાનું. આજ્ઞા પાળીએ તે કૃપા કહેવાય. અનંતગણું ફળ - અક્ષરધામ. સત્પુરુષ કદી પૃથ્વી પરથી જતા જ નથી. (શાસ્ત્રીજી મહારાજ)એમ મર્મમાં જણાવ્યું. યુવતીઓ દ્વારા હાથે ફોલેલા અક્ષત સ્વામીશ્રી દ્વારા પ્રસાદીભૂત (૨) યુવાદિન : યુવાદિનમાં યુવકો દ્વારા સ્વામીશ્રી તથા હરિકૃષ્ણ મહારાજનું સ્વાગત - યુવકો દ્વારા 'માળાના મણકા' સંવાદ પ્રસ્તુત - આશીર્વાદ આપતાં સ્વામીશ્રીએ કહ્યું : કાંઈ પણ કરો અતિક્રિયિત પણ દિવ્યભાવ રાખીને કરો તો માળાના મણકામાં આવીએ યોગીજી મહારાજના હેતની વર્ષાની સ્મૃતિ - હેતલ વર્ષાથી સ્વભાવો ડૂબી ગયા અને અમે તરતા રહ્યા. દૂરદૂરથી યુવકોને ખેંચ્યા. લોકલાજનો ત્યાગ કરીને સ્વામીશ્રીની મરજી પ્રમાણે જ કર્યું માટે માળાના મણકામાં આઠ-દસ જણ આવી ગયા. યુવકો, યુવતીઓએ પોતાની થયેલ ભૂલો લખીને યજ્ઞકુંડમાં પધરાવી. સ્વામીશ્રી દ્વારા અક્ષત-પુષ્પ તેમાં પધરાવી ભૂલોની માફી આપી. (૩) કિશોરદિન : કિશોર દિને વાલી અને સંતાનો વચ્ચેનો રમૂજ ભર્યો સંવાદ - સ્વામીશ્રીના આશીર્વાદ : શાસ્ત્રીજી મહારાજ કહેતા; 'ભણવું તો પહેલો નંબર અને સાધુ થવું તો પણ પહેલો નંબર' યોગીજી મહારાજ અને પ્રમુખ સ્વામી મહારાજ ભણવામાં પહેલો નંબર રાખતા. શાસ્ત્રીજી મહારાજની આજ્ઞાથી પ્રમુખસ્વામી મહારાજ બધું છોડીને સાધુ થઈ ગયા. એવો વિશ્વાસ કે સત્પુરુષ સાચું બોલે છે અને તે લાભમાં જ છે. પ્રમુખસ્વામી મહારાજ યુવકોને ફોનનો નિષેધ કરતા. કોમ્પીટીશનનો જમાનો છે, માટે ભણવામાં ધ્યાન રાખવું. (૪) સત્સંગ સભા : જાહેર સત્સંગ સભામાં 'સંસ્કૃતિ એક ખોજ' નામક સંવાદ - સિકંદર અને ઋષિમુનિઓ વચ્ચેના વાર્તાલાપમાં ભારતીય સંસ્કૃતિની વિશેષતાનું દર્શન - પ્રમુખસ્વામી મહારાજ અને મહંત સ્વામી મહારાજ દ્વારા ભારતીય સંસ્કૃતિની રક્ષા થઈ છે, તે સારસંદેશ - આશીર્વાદ : પ્રમુખસ્વામી મહારાજના લીધે બાળકો, યુવાનો વડીલોમાં સચ્ચાઈ, તેમજ આત્મા-પરમાત્માનું જ્ઞાન બાળકોને સત્સંગમાં આવવાથી મળે છે તેથી તેઓ નિશ્ચિત બની ઈમાનદારીથી જીવે છે. (૫) શ્રીનીલકંઠ વર્ણી પ્રતિષ્ઠા : ઓકલેન્ડમાં બી.એ.પી.એસ. સ્વામિનારાયણ મંદિરમાં અભિષેક મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા - અભિષેક - મંડપની રચનામાં ખૂબ જહેમત ઊઠાવનાર સંતને હાર પહેરાવી - આશીર્વાદ : 'બધાના શુભ સંકલ્પો પૂર્ણ થાય. કોઈ કામના ન હોય છતાં ભક્તિ-ભાવથી અભિષેક કરવો. તેઓ ભગવાન છે, આપણે એમના દાસ.' (૬) સંપદિન : સંપ રાખવાથી કેવું આદર્શ વાતાવરણ સર્જાય છે તેનાં સુંદર સંવાદ - આશીર્વાદ : સંપ ગમે તેવું કામ પાર પાડી શકે. પ્રમુખસ્વામી મહારાજ કહેતા, 'ઝેર ખાઈને પણ સંપ રાખવો પડશે સંપ ત્યાં જ મોક્ષ' - સંપ હોય તો આપણે ભગવાન ભેગા રહીએ તેવો આનંદ આવે. (૭) વેલિંગ્ટનમાં સ્વામીશ્રીનું સન્માન - વ્રત, તપ, ઉપવાસ કરનાર હરિભક્તો પર સ્વામીશ્રીની કૃપા - આત્મસ્વરૂપ સ્વામીનું ઉદબોધન - 'સંપ સૂત્ર' નામની બુકલેટ નીરખી પ્રસન્નતા પૂર્વક આશીર્વાદ - જાહેર સભામાં કીર્તન પ્રવચનો બાદ આશીર્વાદ : શરીરને નિયમમાં રાખવાની વાત - કુસંગના યોગે મન કુમન થઈ જાય છે અને સત્સંગના યોગે સુમન થાય છે. સત્સંગથી મન બદલાય છે - ભક્તિભાવથી બ્રહ્મભીના સૌને કહી ન્યુઝીલેન્ડથી સ્વામીશ્રીએ વિદાય લીધી.

૩. બાળમાનસને ખીલવે છે : ધ્યાન-માનસી પૂજા (સ્વામિનારાયણ પ્રકાશ : સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૮, પાના. નં. ૫-૭)

વર્તમાન સમયમાં સુખ તેમજ આનંદ મેળવવાનાં અનેક ભૌતિક ઉપકરણો છે, બાળકો તેનો ખૂબ ઉપયોગ કરે છે, છતાં નિર્દોષતાની મૂર્તિ જેવાં આ બાળકો વધુ ચંચળ અને અશાંત - પ્રશ્ન થાય છે કે પુખ્ત ઉંમરની વ્યક્તિઓને તો પારિવારિક તેમજ વ્યાવસાયિક સંજોગોને કારણે માનસિક તાણ ઊભી થાય, પરંતુ બાળકોને કેમ માનસિક તાણ હોઈ શકે ? હા ! આધુનિક સંશોધકો પણ માને છે કે રોગચાળાની જેમ બાળકો વિદ્યાર્થીઓમાં માનસિક તાણ જોવા મળે છે. પરિણામે ડીપ્રેશન અને સ્ટ્રેસ ને કારણે નાની ઉંમરના વિદ્યાર્થીઓ વ્યસનના રવાડે - ભણતરનો ભાર બાળકોને ગૂંગળાવે છે. દિન-પ્રતિદિન વધતી જતી હરિફાઈઓ વિદ્યાર્થીને તાણની તરફ તાણી રહી છે. આ સ્ટ્રેસ એટલી હદ સુધી વ્યાપેલ છે કે બાળકોને આત્મહત્યાના વિચારો આવે છે અને એ પગલું લીધું હોય તેવી પણ કેટલીય ઘટનાઓ સમાજમાં જોવા મળે છે. (૧) માતા-પિતાને ચિંતા - પરંતુ તેનો ઉપાય શું ? સંશોધનો સાબિત કરે છે કે ભણતરનો ભાર અને ગળાકાપ સ્પર્ધાને કારણે રમતાં-કૂદતાં બાળકો તાણ અનુભવે છે. આ અંગે વિદેશમાં સંશોધનો દ્વારા ધ્યાન અને માનસીપૂજા (વિઝયુલાઈઝ ટેકનીકને કારણે સ્ટ્રેસ ઓછો થાય છે તેનું પ્રતિપાદન - સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયમાં નિત્ય સવારે પ્રાતઃ પૂજા દરમિયાન થતી માનસી પૂજા પણ આ ટેકનીકનો એક પ્રકાર - ત્રણેક વર્ષમાં અમેરિકામાં શાળાના ૧,૫૦,૦૦૦ વિદ્યાર્થીઓએ ધ્યાનની પ્રેક્ટીસ દ્વારા સિદ્ધિ (૨) ધ્યાન અને મગજ : જન્મ સમયે આપણુ મગજ અવિકસિત - શરીરના વિકાસની સાથે સાથે મગજનો પણ વિકાસ - પરંતુ ધ્યાન-માનસીપૂજાથી મગજનો વિકાસ ઝડપી - મગજ ઝડપથી સ્વસ્થ બને છે. ધ્યાન-માનસીપૂજા એ એક જ એવું માધ્યમ છે કે જે મગજના તરંગોને સુસંગત બનાવે છે. ધ્યાનની નિત્ય પ્રેક્ટીસથી મગજના અમુક ભાગમાં વધુ સક્રિયતા, સુસંગતતા અને સંતુલનનું સર્જન જેના કારણે બાળકોની ક્ષમતામાં અનેકગણો વધારો. (૩) બાળકની માનસિક તાણ તથા બાળકો સાથે માતા-પિતાની ભૂમિકા : પરીક્ષાના સમયે તણાવમાં રહેતું બાળક નિયમિત દિવસમાં બે વખત આશરે દસેક મિનિટ ધ્યાન કરે તો મગજ વિકસિત થવાની પ્રક્રિયા ઝડપી - થાક, ડિપ્રેશન, ચિંતામાંથી કુદરતી રીતે જ રાહત - આંતરિક પ્રફૂલ્લતા સરળતા વધે છે. પ્રયોગો દ્વારા નોંધાયું છે કે પોતાની જાતે નિર્ણયક્ષમતા વધે છે. માતા-પિતાએ બાળકોને પોતે સાથે બેસાડીને ધ્યાન-માનસીપૂજા કરાવે તો તેનાં સુંદર પરિણામો આવે છે. (૪) ધ્યાન અને મગજના તરંગો : નિયમિત ધ્યાન-માનસીપૂજા કરવાથી મગજના તરંગો પર અસર - જુદા જુદા તરંગો શરીરની ઓટોમેટિક નર્વસ સીસ્ટમમાં પરિવર્તન - બ્લડ પ્રેશર નિયમિત થાય છે, મન શાંત બને છે. ધ્યાનથી સર્વોચ્ચ આધ્યાત્મિક આનંદનો અનુભવ, ઈન્દ્રિયોની કુશળતા અને જાગૃતિ - એકાગ્રતામાં નોંધપાત્ર ઉમેરો - ગાઢ નિદ્રામાં મનુષ્ય હોય તેવા લાભ - ધ્યાનસ્થ સ્થિતિના વ્યક્તિ પર પ્રયોગો દ્વારા જોવા મળ્યા લાગણીતંત્ર પર સકારાત્મક અસરો કદાચ ધ્યાન-માનસીપૂજાની વધુ વિગતો માપવાનું વિજ્ઞાન પાસે શક્ય નથી. ધ્યાન-માનસીપૂજાથી થતો આનંદ માનસિક શાંતિ અને આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ વગેરે લાભો પૂરવાર કરવાની વિજ્ઞાનની મર્યાદા - વીજળીના ઉત્પાદનની વિશિષ્ટ શોધ કરનાર બાળકની માતા રમતમાં વિઝયુલાઈઝેશન શીખવતી હતી. આ તાલીમના પરિણામે તે બાળકમાં અનેક પ્રકારની શક્તિઓ ખીલી ઊઠી. આવા અનેક ઉદાહરણો પર સંશોધન કરનાર અમેરિકી મનોવિજ્ઞાની લખે છે જો તમે તમારા જીવનને પ્રગતિમય બનાવવા ઇચ્છતા હો તો મનમાં દૃશ્ય ખડું કરતાં શીખો, તો તમારો રસ્તો આસાન બનશે. આમ, ધ્યાન-માનસીપૂજા એ આપણી અદ્ભૂત આધ્યાત્મિક પરંપરા - આ ઉત્તમ ભેટ માટે બાળકને માતા-પિતાએ પ્રેરણા આપવી. જો બાળક આનું અનુસરણ કરશે તો આપણાં માટે આપણાં સંતાનો માટે તેમજ પરિવાર માટે આ એક ઉત્તમ પગથિયું - શાંતિ, સ્થિરતા, સુખ અને રચનાત્મકતા પામીને આપણાં સંતાનો શૈક્ષણિક, નૈતિક, ચૈતસિક આધ્યાત્મિક વિકાસ સાધી શકશે અને તેનાં ગર્વથી આપણું મસ્તક ઉન્નત બની રહેશે.

સમાપ્ત